

PROLIFICUL IURIE PLATON

Tudor BRAGA
critic de arte

Îndărătul chiar a primilor pași întreprinși instinctiv, intuitiv sau cumva înțeleși și reperați de Iurie Platon, în cadrul nebuloaselor acțiuni copilărești i s-au relevat capacități și calități care s-au limpezit, conștientizat și s-au reafirmat drept imuabile în devenirea sa ca plastician. Capacități și calități, ce apoi le realizează, din ce în ce mai fecund, sporindu-și gradul lucidității prin școlire, documentări și experimentări, până i-au devenit imanente ca personalitate distinctă nu doar în competiția cu semenii din generația sa, ci și cu colegii extra breaslă indigenă.

Vârful de lance al devenirii sale precoce pe făgaș creator îl reprezintă anume confluența unui șir de componente relevante doar pentru cazul său: talent nativ remarcabil; proveniența dintr-o familie mare (aici în sens etnografic, necum sub aspectul numeric al membrilor familiei, un caz de relict, adică trei generații, două familii sub un acoperiș); existența Școlii de Arte Plastice pentru copii din Rezina.

Devenirea vizată, distingem că s-a produs în cinci reprize/pași. Primul pas decisiv rezidă în faptul de a fi fost stimulat, prin exemplul propriu, de maică-sa să deseneze. Pasiunea desenului se derula cu plăcere pe parcursul întregii zile, căpătând continuitate ca preocupare zi de zi. Această preocupare capătă nuanțare în altă lumină, când a depășit starea de a-l fi perceput confuz pe bunicul său Ilie Țurcan

Pictor, ceramist, sculptor, organizator de talie internațională al procesului creator în artele plastice, inclusiv al schimburilor interculturale, cadru didactic în învățământul artistic, cu operă în colecții publice și private din întreaga lume, cu distincții la multe concursuri de artă contemporană, Laureat al Premiului Național al Republicii Moldova.

– un meșter mâini de aur, care a moștenit abilitățile-i strălucite de la chiar tatăl său Vasile, stăpân al unui atelier dotat tehnic cu instrumente și mecanisme performante de marcă germană și engleză, precum și al unei școli de meșteri. Bunicul Ilie executa lucrări de tâmplărie ce i-au atras admirația și aprecierea departe de localitatea natală, Mateuți, Rezina și îl dorea pe nepot drept succesor. De la vârsta de 5 ani nepotul îl secundează pe bunic în onorarea angajamentelor sale de meșter, mai întâi în calitate de „chi-biț”, apoi de ucenic și calfă. Precizia, acuratețea și satisfacția întru a face un lucru impecabil însemnau ingredientele liantului acestui cuplu ad-hoc. Admirația nepotului se pare a căpătat expresie supradi-

Iurie Platon. Monumentul în memoria victimelor deportărilor regimului comunist. Bronz, 12000×28000 ×170000 mm, 2013

Iurie Platon. Din ciclul *Strasbourg*,
u/p, 500×610 mm, 2006

Iurie Platon. Din ciclul *Motive pariziene*,
u/p, 500×610 mm, 2006

mensională, oricum îl provoacă să se ambiționeze în a deveni la fel făurar nepereche, dar prin care ar dobândi individualizarea.

Pasul secund prezintă dovada că familia a cedat în fața insistențelor impetuoase ale progeniturii care îi anunță că știe despre existența Școlii de Arte Plastice pentru copii din Rezina, și că acolo vrea să învețe. Disciplinat și avid de a cunoaște, face naveta Mateuți-Rezina, frecventând cursul anului de studii 1973-1974, clasa profesorului Savelie Cobzac. Din-

tru început, profesorul l-a inițiat asupra diferenței între a desena ca toți copiii și a desena satisfăcând rigorile școlilor de arte. Aducerea la numitor comun a ochiului, mâinii și capacității de a înțelege lucrurile, înseamnă, în mare, a însuși tehnica desenului. Apoi, prin exersare neîntreruptă, râvnind a stăpâni tehnica la nivel de automatism. Automatismul, la rândul său, este o entitate binară: indispensabil spre a atinge măiestria, totodată, rămânând nehipervizat, poate periclita evoluția de la vectorul novațiilor.

Uneori, profesorul său care locuia în orașul de peste Nistru, la Râbnița, se întâmpla, din cauza deficiențelor inerente transportului public interurban să nu ajungă la Rezina. Însă Iurie Platon, fără excepții a fost prezent la toate lecțiile de artă, deși se folosea de același transport comun, exact de pe aceeași rută. Lucra cu entuziasm conform sarcinilor expuse de profesor, chiar și atunci când ultimul absentă.

Pasul al treilea, dăruirea și zelul antrenate la Școala de Arte Plastice au condus la lărgirea orizontului, aflând la un oarecare moment că la Chișinău este o școală de arte și mai și decât cea locală. Printr-un truc, își exprimă dorința să meargă în ospeție la mătușa sa de la Chișinău. Familia iar cedază în fața rugămintilor delicate și calculat reiterate. În efect, revine acasă cu examenele de admitere susținute la Liceul Academic de Arte Plastice „Igor Vieru” (fosta Școala medie Republicană de Arte Plastice cu internat). Comunicarea nemijlocită cu profesori și pictori selecți îl încântă și-i asigură o bună dispoziție geamănă cu feeria. În revers însă, după orele de studiu, sâmbetele și duminicile regimul de cazarmă punea stăpânire pe instituție. Estomparea, dar poate salvarea de la atare frustrări îi veneau adesea de la însuși dirigintele, artistul plastic Victor Marinescu. În răstimpul extra program dânsul îi lua în mașina

Iurie Platon. *Monumentul în memoria victimelor deportărilor regimului comunist* (poziție frontală, fragment)

sa pe cei mai meritoși elevi și cu toții ieșeau în plein-air, în diferite localități, mai frecvent însă la Orheiul Vechi. Cu trecerea anilor, Iurie Platon, se face că uită de deficiențele de la liceu, azi perceându-le ca o proiecție a unei realități idilice, parcă în consonanță cu apoftegmatica zicere a lui Marin Preda: „Oamenii din aceeași generație au ce-și spun unul altuia”.

Pasul al patrulea este relevant că i se limpezește rostul de a fi maleabil chiar și în cazul când ineluctabil era mânat să traverseze mișcări în recul, prin zone aflate sub semnul intermitențelor și a promiscuității. Amărăciunea după un șir de insuccese se preschimba în urma întâlnirii unor umaniști, binevoitori pentru afirmarea posibilelor virtuți ale celui-lalt. Un prim Om, în acest context, este sculptorul Roman Manevici. Sub umbrela generos oferită de acesta, în particular, și-a lărgit experiența, și-a aprofundat detaliat cunoștințele în genurile sculpturii de sevalet și monumentale.

Pasul al cincilea, categorisit de Iurie Platon drept Edenul său pe planeta Pământ, este localizat și săvârșit în orașul Tallinn, Estonia. A beneficiat de un program de instruire unic poate în istoria universală a învățământului artistic, exclusiv datorită inteligenței și atenției speciale, emanate de rectorul Academiei Estoniene de Arte, Jaan Vares, care i-a permis să studieze cum vrea și ce vrea.

Dar ce-și dorea acest învățăcel, către ce aspira acest discipol înscris să studieze ceramica și care din start se afișa atipic? El, aspira doar să beneficieze de libertatea de a alege nestingherit: să facă pictură în culori de ulei, necum în cele de apă, cum prevedea programul de studii; ca parametrii lucrării, fie pictură, sculptură s.a. să rămână la discreția sa personală, de parcă tindea să se întreacă cu toate resorturile oferite de Academie spre specializare. Și-a mai dorit ceva aproape înimaginabil pentru cei „de

Iurie Platon. *Trei toamne*, șamotă, ardere înaltă, 3 piese, 1989

Iurie Platon. *Lucica*, u/p, 750×500 mm, 1986

acasă”: să-și ordoneze și să-și rafineze gândirea.

Ist timp la faimoasa Academie, studiile zi de zi le urma sub îndrumarea nemijlocită a reputaților profesori de profil și plasticieni notorii, Eve Mardna și Leo Rohlin. Ideea, forma și tehnologia erau însușite în urma experimentelor neîncetate ca să învețe lucruri, de altfel, arhivag cunoscute la Chișinău. De exemplu, unitatea lexicală *cracelglazura*, nici azi nu a ajuns să fi fost acreditată în fondul lexical de bază specializat al ceramiștilor de acasă.

În capitala Estoniei „s-a alintat”, beneficiind de două ateliere de creație, – aceasta i-a fost pofta asumată spre a onora străbaterea căii de la formă către semnificație. În detaliu, pe itinerar, s-a produs cu două expoziții personale în metropolă. Iar când i s-a permis să debuteze creator alături de profesori, de plasticienii estonieni afirmați, în anul 1987, în cadrul expoziției naționale de artă decorativă, desfășurată la Muzeul de Artă Aplicată și Design din Tallinn, acest debut s-a soldat cu un succes unic – caz fără precedent în cultura Estoniei – compoziția *Amintiri*, constituită din 2 vase, a fost achiziționată de muzeul vizat! În complement, Combinatul de ceramica *Ars*, îi cumpără eboșa lucrării de licență ca etalon pentru multiplicarea unei serii restrânse.

Revenit de la Tallinn, Iurie Platon, în actul de debut, alături de somitățile profesionale din Chișinău, expune o lucrare elaborată încă în anul III de

studii – *Lucica* (1985), care a fost imediat achiziționată pentru colecțiile Muzeului Național de Artă al Moldovei, totodată, fiind taxat drept o „speranță” cu mare viitor. În particular, maestrul Mihai Grecu l-a definit în public drept continuatorul său în creație. Iurie nu-și da aere înșă, a rămas și de acum încolo senin, curtenitor, abil, tenace, consacându-și energiile pentru creativitate și conlucrare cu artiștii plastici din diferite țări.

La debutul anilor '90 își bifurcă viața și activitatea între baștină și Germania – ca filieră pentru Europa Occidentală. Reafirmă neostenit cota valorii sale, participând permanent și activ în țara natală și în străinătate la expoziții, saloane și concursuri de artă. Împreună cu plasticienii Tudor Zbârnea, Simion Zamșa, Virgil Tecuci, Ghenadie Tâciuc, Sandu Șchiopu, Andrei Negură, Vasile Moșanu, Elena Mogorean, Ghenadie Jalbă, Victor Grușevan, Igor Isac, Vasile Dohotaru, Alina Cocieru, Victor Cobzac, Natalia Bechir, Ștefan Beiu, colegii săi de generație, inițiază în anul 1990, la 5 mai, o acțiune literalmente de pionierat – să prezinte independent creațiile proprii peste hotare. În principiu ei au demarat o cotitură de mentalitate și de etică socială, au dezagregat statul și au afirmat prin realizări concrete spiritul libertății în promovarea inițiativei personale.

În 1992, împreună cu regretatul Andrei Sârbu, cu Tudor Zbârnea, Anatol Rurac, Andrei Mudrea, Vasile Moșanu, Victor Hristov, Ilie Cojocaru, Dumitru Bolboceanu, au constituit Asociația plasticienilor Grupul Zece, de fapt, în cvasitotalitate, fiecare

remarcându-se ca întâi mergător al procesului creator autohton. Au realizat un șir de acțiuni culturale, evitând să alunece în varii epatări. Au dat dovadă de sensibilitate, gândire, erudiție și limbaje plastice non tributare practicilor din trecutul imediat. Trecutul, așa-numitul „realism socialist”, intolerant, cramponat pe o ideologie dogmatică, permitea un set restrâns de modele de expresie, cu rapacitate la orice alte forme și limbaje artistice.

În artele plastice din Republica Moldova, de la 1945 încoace s-au făcut promisiuni oficiale că se va deschide o instituție de învățământ artistic superior, dar lucrurile au ajuns a se transpune în fapt abia după decenii. Iurie Platon, depășind draconicul prag al așa-numitei „propiska”, numai datorită solidarității profesionale a kolegei sale Stela Kulev, care l-a recomandat pragmaticului și abilului șef de catedră Eduard Kopaciov, a fost angajat la Catedra Ceramicii de la Facultatea de Arte Plastice a Academiei de Muzică, Teatru, Arte Plastice. A condus prima promoție de ceramiști chișinăuieni, activi, cu personalitate distinctă, ca Oleg Dobrovolschi, Elena Mogorean, Ion Niță și Vladimir Tabac. În detaliu, Ion Niță, responsabil pentru pregătirea specialiștilor la Colegiul de Arte Plastice „Alexandru Plămădeală”, s-a afirmat drept unul dintre cei mai importanți pedagogi în domeniu în virtutea cotei pregătirii specialiștilor, dovedind că o instituție medie de învățământ poate face concurență celor superioare, prin rezultate mai avansate decât ale celor vizați.

Evoluția profesională a lui Iurie Platon se des-

Din ciclul *Muze*, gresie, 600×300×200, 2000

Simbol, bronz, 600×450×200, 2003

Fertilitate, gresie, 370×100×100, 2008

fășoară prin focalizarea asupra dezvoltării artei ceramicii, pornind, tradițional, de la valorificarea moștenirii culturale, luând drept model exemplara ceramică a primei civilizații agrariene a Europei, Cucuteni, aici având grijă ca lucrările sale să satisfacă exigențele artistice internaționale. Eleganța, rafinamentul și măsura atinse de precursori l-au inspirat să creeze în limbaj plastic postmodern o serie de lucrări care, de fapt, constituie capodopere ale genului. Multe dintre acestea sunt achiziționate de Muzeul Național de Artă al Moldovei. În continuare, formele rotunjite pe care le explorează rămân doar o componentă a creativității, cedând locul unor preocupări pentru geometrizarea rigidă a componentelor compozițiilor imaginilor, configurate, dar înmuiate plastic conform logicii formelor interne ale obiectului. Creează compoziții din mai multe obiecte, în care principiile contrapunerii ca formă grafică și culoare sunt vectorul care-l conduc către frumuseți nemaiîntâlnite în arta ceramicii noastre. Cu atare zestre la acest capitol face act de generozitate și în calitatea sa de cadru didactic angajat la Academia de Muzică, Teatru, Arte Plastice din Chișinău, inițiază fără rezerve discipolii săi în tainele ceramicii fine și ale tehnicilor arderilor înalte.

Ceramica ca gen de sinteză a creativității este o expresie a convergenței picturii, sculpturii și graficii, fiecare componentă fiind minuțios și precis dezvoltată de autor. Totuși partea fortissimo, în raport cu precursorii, o reprezintă componenta sculpturală care este fără precedent, epurată de detalii în beneficiul arhitectonicii monumentale. Geometrismul și fluiditatea, plinul și golul, sunt incluse în structura lucrărilor cu o măsură demiurgică. Tratează forme inspirate după datele realității la îndemâna oricui, însă formalizate inteligent conform conceptelor aflate în eșafodajul limbajelor artei contemporane.

Pictura, în forma sublimată a maestrului Mihai Grecu și, deopotrivă, creația literară a lui Ion Druță, îi sunt modele sub aspectul temelor și subiectelor. Evită însă capcanele etnografice și pitorești, perseverează în crearea unor lucrări cu caracter simbolic, cu un colorit organizat pe principiul opozițiilor cromatice, manevrează tehnicile în cunoștință de cauză, în detaliu (lucrările *Interioare*, *Iarna copilăriei*, *Duminica Mare*).

În lucrarea *Flori uscate*, în care forma acestui picior de plai, cum ar apărea pe hartă, este convențional tratată în consonanță cu principii proprii artei populare, se întrevăd deja elemente și momente suficiente pentru geneza unui concept către schimbarea punctului de fugă perspectival, când viziunea terestră obișnuită este intercalată cu cea aeriană.

Iurie Platon. *Duminica Mare*, u/p, 1300×1000, 1992

Astfel, în imaginea florilor uscate ambele sisteme de viziuni persistă. Pentru a le aduce la un numitor logic comun, autorul împarte lucrarea în registre, fiecare dezvoltat pe un subiect și eșafodaj formal propriu. Unitatea tabloului este asigurată prin raporturile dintre culori telurice degradate către acromuri lipsite de lumină – întunecate, în registrul inferior;

Iurie Platon. *Amintiri*, u/p, 1800×1500 mm, 2000

în partea superioară a culorilor telurice li se rezervă loc în zona buchetului, iar culoarea câmpului este virată către acrom spre lumină – deschis, către alb. Aceleași principii formale capătă o dezvoltare nuanțată prin subtile diferențieri cromatice, ca în tripticul *Toamnă*, dar sub rezerva că partea dreaptă a tripticului este deja o viziune aeriană, principiu pe care-l va dezvolta autorul în creațiile sale ulterioare.

Un alt moment care-l captivase pe plastician este jocul luminii și umbrei, precum în cazul lucrărilor *Cafenea provansală*, *Chișinăul vechi*, *Labirint* și *Sudul Franței*. Este un joc inteligent, în consonanță cu experiențele europene ale isihăștrilor medievali ortodocși, inclusiv români, și ale pictorilor renascentiști, gen italianul Caravaggio și olandezul Rembrandt.

Evident, Iurie Platon nu cade în derută sau eclectism, ci stăpânește magistral mijloacele de expresie cu personalitatea viguros racordată la exigențele artei contemporane, precum și a suficienței proprii subiectivității. Atare lucrări trimit către tema enunțată în Biblie: „Și întunericul nu a putut să cuprindă lumina”. Modalitatea de expresie vizată capătă o dezvoltare la paroxism în lucrarea *Flux-reflux*. Este borna de referință în activitatea actuală a plasticianului, alături de realizarea unor vedute sau pastora-le în care motive aparent banale capătă expresie de suvenir elaborat cu respect față de cele mai înalte cote ale exigențelor în viața artistică contemporană. Coloritul este rafinat savant, în chei reclamate de principiile funcției terapeutice a artei.

Aflarea, cândva, în curs de mai bine de un an, în atelierul sculptorului Roman Manevici, nu a comportat însă efecte imediate. Nu a fost atras să-și afirme personalitatea în genul sculpturii. Totuși, în 1996, în Germania, realizează o primă configurare în piatră. Prinde gust pentru acest gen al creativității, amintindu-și poate anii copilăriei, când cioplea în direct forme alături de bunel. De-o fi una, de-o fi alta, nu

Iurie Platon. *Risipitorii*, șamotă, ardere înaltă, 1996

avem siguranță, însă cert este că sculptura l-a absorbit crescendo de vreme ce perseverează în domeniu. Mai mult, în anul 1997, împreună cu doi sculptori din Germania, organizează la Chișinău primul Simpozion Internațional de Sculptură a formelor mici în bronz, antrenând și sculptorii de frunte din Chișinău. S-a experimentat intens, au fost create multiple piese, o varietate de viziuni nemaîntâlnite la astfel de întruniri ale sculptorilor noștri. În final, a fost organizată o expoziție la Centrul Expozițional „Constantin Brâncuși”, așa confirmându-i-se marca de sculptor, totodată, de organizator al taberelor internaționale de sculptură și al schimburilor interculturale.

Primei ediții, a urmat a doua, în 1998, la care registrul invitațiilor de peste hotare s-a extins, unul dintre participanți fiind japoneza Chieko Sasaki. Manifestarea a culminat prin organizarea unei expoziții la Muzeul Național de Artă a Moldovei și editarea unui pliant.

Încurajat de succesul menționat, Iurie Platon caută să răspundă în termeni creatori la diferite oferte privind executarea unor lucrări în sculptură. A fost unul din 7 sculptori din diferite țări promovați în finala concursului pentru edificarea Turnului Leipzig. Lucrarea pe care a realizat-o, cu genericul *Fertilitate*, executată conform principiului oriental de plin și gol, este remarcabilă. Se poate convinge oricine, vizitând Piața Ratușei din Leipzig.

Șirul monumentelor în for public îl continuă monumentul consacrat lui Vicenz Priessnitz, fondatorul hidroterapieii, în structura căruia sunt puse în valoare bronzul și granitul, instalat tot la Leipzig.

Alt monument, *Trei treimi*, este o reușită a înscrierii monumentului în peisajul automobilistic din forul public al orașului Meppen, Germania, prin articularea pe verticală și orizontală a elementelor sculpturale tratate în forme fluide.

Ultimii cinci ani Iurie Platon s-a dedat operei de vârf a creației sale sculpturale – *Monumentul în memoria victimelor deportărilor regimului comunist*, instalat la 27 august 2013 în scuarul Gării feroviare din Chișinău. Valențele monumentului merită abordări exprese, care, cred, vor urma din varii perspective.

În sinteză, remarcăm că din debutul său în anul 1985, până la zi, artistul plastic Iurie Platon se confruntă cu neconținute provocări. Tranșarea uneia dintre acestea confirmă regula: solidaritatea umană este salvatoare. La începutul anilor 1990, când soția și fiul său s-au repatriat în Germania și niciun serviciu juridic de stat nu l-a putut ajuta, i-a ieșit în cale generosul Chiril Panteleev, specialist în drept internațional, deopotrivă doct și de onestitate rară, care i-a oferit toată asistența. Astfel, Iurie Platon, primul din Repu-

blica Moldova a obținut statutul onorabil de reședință în Germania. În consecință, viața și activitatea lui Iurie Platon s-a bifurcat. Trăiește și în Moldova (unde are doar un studio personal de creație), și în Germania, beneficiind sau suferind corespunzător contextelor intrinseci situațiilor tranzitorii ce le parcurge.

Într-un interviu, plasticianul mărturisește că deja a obosit – sub rezerva autoreperării: „Sunt propriu-mi șofer, hamal și manager!” Aici îl observăm că în condițiile unei societăți deschise nu mai are nici posibilitate, nici timp să se lase prins în mrejele unor stări de afecțiune! Actantului societății deschise i se reclamă responsabilitate personală, iar răspunsul se află în mobilizare. Este exact condiția la care se cunoaște demult soluția. Dacă omul se pretinde cultivat, el știe că stă la îndemâna oricui, oricând să o recitească, așa cum ne este lăsată în Biblie: „Întru sudoarea frunții tale îți vei câștiga pâinea ta!..”

Iurie Platon, în imaginile sale recente din Germania, transpune conștient frumusețea sărbătorească a lumii vizibile, venind după Cézanne și cubiști. Magia solid geometrică a arhitecturii populare a satelor vechi săsești este interpretată firesc, în ritmuri crescendo, în intercalare cu imagini de copaci și iradiază cu putere îmbătătoare în creațiile sale, ca un covor color stralucitor. Semnificația deosebită a discursului acestui artist se amplifică prin configurările sale materializate în sculpturi și instalații. Arhetipurile intrinseci ceramicii policrome, sculpturii, fie din piatră, fie din bronz, recapătă organic formele originale ale naturii și prezintă o expresie fascinantă de tensiune – între claritatea volumelor uriașe și bogăția vibrantă a structurii suprafeței acestora.

Dr. Sc. Günter Meißner

Iurie Platon. *Nocturnă*, u/p, 1300×1300 mm, 1993